

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії

зі спеціальності

(шифр і назва спеціальності)

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, кафедра управління персоналом та економіки праці

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Назарова Г. В., Маркова Н. С.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою
«25» квітня 2016 року, протокол № 9

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Людський розвиток» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності “_____”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є чинники, закономірності та способи забезпечення людського розвитку, методи його адекватного вимірювання і реального оцінювання, формування і продуктивного використання людського потенціалу.

Міждисциплінарні зв'язки: «Макроекономіка», «Ринок праці», «Соціальна політика», «Розвиток персоналу», «Демографія», «Управління трудовим потенціалом».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Вимірювання рівня людського розвитку.
2. Складові людського розвитку.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Людський розвиток» є формування соціально-економічної культури у студентів на основі засвоєння системи прогресивних знань з людського розвитку та концепції сталого розвитку суспільства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Людський розвиток» є:
сформувати у студентів систему теоретичних і практичних знань про категорії, поняття, механізми забезпечення людського розвитку в світі і в Україні;

дати студентам загальні ґрунтовні навички наукового аналізу процесів людського розвитку на державному та регіональному рівнях, зокрема, розрахунку, аналізу й моніторингу показників людського розвитку;

сформувати у студентів науково обґрунтовані, адекватні реальності, раціональні знання про процеси, явища й тенденції у сфері людського розвитку нашої країни: здоров'я, тривалість життя населення, освіту, культуру, інтелектуальний потенціал, рівень життя, нерівність, проблеми гендерної диференціації та ін.;

навчити студентів використовувати здобуті знання в конкретних процесах управління у галузі забезпечення ефективного формування й розвитку людського потенціалу на всіх рівнях;

сформувати на цій основі доцільне ставлення студентів до власного людського потенціалу, вміння нарощувати й ефективно використовувати свій людський капітал, забезпечувати своїми силами власний розвиток, усвідомлено досягати реалізації своїх інтересів у соціальних відносинах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми здобувачі освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» набувають таких компетентностей:

здатність здійснювати обґрунтування стану соціально-економічного розвитку країни з урахуванням факторів людського розвитку, а також розробляти пропозиції щодо основних напрямів людського розвитку країни;

здатність проводити розрахунок інтегрального показника людського розвитку з урахуванням впливу різних факторів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин 5,0 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вимірювання рівня людського розвитку

Тема 1. «Людський розвиток» як навчальна дисципліна і галузь наукових досліджень

1.1. Виникнення та формування концепції людського розвитку.

Актуальність дослідження і вивчення проблем людського розвитку в сучасній Україні. Основні категорії і поняття курсу. Людський розвиток як галузь наукових досліджень і соціального управління

1.2. Економічне зростання та людський розвиток в історії економічної думки.

Світові тенденції останніх десятирічь ХХ століття, які привели до усвідомлення того, що характеристиками розвитку країни не можуть бути лише традиційні макроекономічні показники, зокрема обсяг валового внутрішнього продукту та середньодушовий дохід. Відмова від трактування процесу розвитку тільки як зростання обсягу матеріальних благ та послуг.

Створення сприятливого з позицій людського розвитку середовища – економічного, політичного, екологічного. Інтеграція всіх країн світу в єдине співтовариство і всіх людей в єдину спільноту в межах кожної держави на принципах загальнолюдських цінностей.

1.3. Мета, задачі, предмет вивчення дисципліни «Людський розвиток».

Взаємозв'язок курсу з іншими дисциплінами та науками. Предмет, зміст, завдання і значення дисципліни.

Тема 2. Сталий людський розвиток

2.1. Особливості сталого розвитку.

Взаємозв'язок економічного зростання й людського розвитку як одна з ключових проблем економічних, філософських, соціологічних і інших наукових досліджень. Загострення проблеми взаємозв'язку економічного зростання й людського розвитку мірою розвитку капіталістичного виробництва.

2.2. Основні напрями Декларації тисячоліття.

Широкий підхід до постановки і вирішення проблеми економічного зростання та примноження національного багатства є у розвитку світової та вітчизняної економічної думки ХІХ – початку ХХ століття.

Концепції розвитку II половини ХХ століття. Артур Льюїс – один з найвидатніших засновників економіки розвитку. «Крива Кузнеця», що відображає посилення нерівності на ранніх етапах економічного зростання, і зменшення нерівності. Теорія людського капіталу як економічна основа для швидкого й логічного поширення в світі ідей людського розвитку.

Концепція «базових потреб», орієнтована на забезпечення добробуту людей, передусім бідних основа програмної доповіді Міжнародної організації праці «Зайнятість, зростання і базові потреби» (1976 р.). Практична реалізація концепції «базових потреб» в країнах, що розвиваються.

2.3. Створення ПРООН організаційних рамок для розширення ідей та практики людського розвитку у всьому світі.

Вирішальний вплив на формування сучасних уявлень про розвиток як про процес, в центрі якого має бути найповніша реалізація прав та потреб людей, розвиток та реалізація їхніх здібностей і талантів, новаторських наукових розробок Амартї Сена.

Концепція розширення можливостей вибору людини. Розвиток як процес розширення можливостей людей, розвиток як питання свободи.

Тема 3. Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку

3.1. Концепція людського капіталу.

Людський капітал в системі соціально-економічних категорій. Розвиток концепції людського капіталу. Соціально-економічне значення концепції людського капіталу.

Людський капітал як активна, діюча частина трудового потенціалу. Сутність людського капіталу на макро-, мезо-, мікроекономічному та особистісному рівні. Єдність та відмінності людського і речового капіталу.

3.2. Інвестиції в людський капітал.

Інвестиції в людський капітал як соціально-економічна категорія. Формування основних активів людського капіталу за рахунок інвестицій. Особливості інвестицій в людський капітал.

Ефективність інвестування в людський капітал. Провідна роль людського капіталу серед чинників соціально-економічного розвитку.

3.3. Методи економічної оцінки ефективності інвестування в людський капітал.

Методи визначення ефективності інвестування в людський капітал. Аналіз зисків та витрат при інвестиціях. Розрахунок ефективності інвестування освіти на особистісному рівні.

Значення теорії людського капіталу для концепції людського розвитку

Тема 4. Індекс людського розвитку

4.1. Сутнісна характеристика індексу ЛР.

Методологія розрахунку індексу людського розвитку, запропонована ПРООН. Вибір і кількісне представлення основних вимірів людського розвитку.

4.2. Методика розрахунку індексу ЛР та його складових компонентів.

Загальна формула розрахунку індексу людського розвитку. Розрахунок індексу тривалості життя. Розрахунок індексу рівня освіченості. Розрахунок індексу скоригованого реального ВНД на душу населення. Аналіз динаміки ІЛР та його складових в Україні за останні роки.

Тема 5. Індекс людського розвитку регіонів України

5.1. Необхідність вдосконалення методики обрахування ІЛР ПРООН при застосуванні всередині країни.

Національні методики розрахунку індексу людського розвитку, запропоновані українськими вченими.

5.2. Національна методика побудови індексу людського розвитку.

Національна методика побудови індексу людського розвитку. Система показників, що характеризують людський розвиток регіонів України. Динаміка показників рівня людського розвитку регіонів України.

Змістовий модуль 2. Складові людського розвитку

Тема 6. Здоров'я і тривалість життя в контексті ЛР

6.1. Здоров'я і довголіття як передумови і наслідок людського розвитку.

Історія смертності людини. Основні вимірники смертності, економічні втрати

держави від передчасної смерті, захворюваності та інвалідності.

Визначення поняття «здоров'я». Методи виміру рівня здоров'я. Вивчення здоров'я населення на основі даних про смертність.

Незадовільний стан навколишнього середовища як чинник погіршення стану здоров'я. Забрудненість повітря і води. Небезпечність продуктів харчування. Недосконалість умов праці. Транспорт як чинник малорухливого способу життя населення, збільшення ймовірності нещасних випадків, інтенсивного забруднення атмосферного повітря. Роль системи охорони здоров'я у формуванні рівня здоров'я

6.2. Проблеми сучасного способу життя, що впливають на погіршення стану здоров'я населення.

Соціально-економічні детермінанти, що впливають на погіршення стану здоров'я населення. Бідність – найважливіший детермінант нездоров'я. Безробіття як одна з причин руйнуючого впливу на здоров'я, підвищення ризику психологічних та фізичних порушень та самогубств. Проблеми у сім'ї, процеси соціального розшарування, збільшення масштабів бідності та деякі інші причини, що призводять до серйозного погіршення стану здоров'я.

6.3. Підвищення ролі профілактики захворюваності та смертності у зв'язку із зміною структури захворюваності та старінням населення.

Стан здоров'я і рівень смертності населення України. Охорона та зміцнення здоров'я людей як важлива складова частина державного будівництва, соціальної політики, одна з внутрішніх функцій держави. Напрямки поліпшення рівня здоров'я в Україні.

Тема 7. Освіта, культура, інтелектуальний потенціал як чинники людського розвитку

7.1. Освіта як передумова, показник, чинник і результат людського розвитку.

Освіта, людський розвиток і економічне зростання. Освіта як чинник формування людського капіталу. Доступність освіти як передумова, показник, чинник і результат людського розвитку.

7.2. Національна рамка кваліфікацій.

Вплив рівня освіти на зайнятість. Вища економічна активність, вищий рівень зайнятості, більші можливості знайти роботу для працівників з вищим рівнем освіти. Взаємозалежність рівня освіти і стану здоров'я громадян. Багатовекторний вплив освіти на стан здоров'я.

7.3. Інтелектуальний та культурний потенціал суспільства.

Освіта України в світових координатах людського розвитку. Динаміка показників, що характеризують систему освіти України в контексті людського розвитку. Рівень культури як результат і чинник людського розвитку

Тема 8. Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток

8.1. Продуктивна зайнятість – основна ланка між досягненням економічного зростання та ЛР.

Економічне зростання як фактор можливостей для розвитку людського потенціалу. Справедливий розподіл можливостей між усіма членами суспільства.

Можливість займатися продуктивною працею, забезпечення зайнятості – основна сполучна ланка між досягненням економічного зростання і створенням можливостей для розвитку людини. Причини ключового значення проблем зайнятості з погляду

концепції людського розвитку. Трудова діяльність як матеріальна основа людського розвитку і стимул, що забезпечує в майбутньому затребуваність результатів цього розвитку.

8.2. Нові форми зайнятості.

Поєднання економічного зростання і людського розвитку як завдання забезпечення економічного зростання, яке супроводжується створенням нових економічно ефективних робочих місць, що розширюють можливості зайнятості. Проблеми опосередковуючої ролі зайнятості між економічним зростанням і людським розвитком.

Забезпечення повної продуктивної зайнятості як потужний і однозначно позитивний чинник як економічного зростання країни, так і розширення можливостей людського розвитку. Активна політика зайнятості як пріоритет як економічної, так і соціальної політики держави.

Тема 9. Рівень життя, нерівність і людський розвиток

9.1. Поняття добробуту в концепції людського розвитку. Рівень життя і основні показники його виміру.

Поняття добробуту в концепції людського розвитку. Рівень життя і основні показники його виміру. Соціальні стандарти. Рівень життя населення України.

Економічна нерівність і можливості людського розвитку. Показники економічної нерівності. Категорії нерівності. Нерівність в доходах та у споживанні. Нерівність між країнами світу. Нерівність між громадянами однієї країни. Нерівність в Україні.

9.2. Економічна нерівність і можливості людського розвитку.

Бідність як головна перешкода людському розвитку. Абсолютна і відносна бідність. Бідність по доходам. Бідність по злиденності. Вимірювання бідності і злиденності населення

Державна політика подолання бідності.

Тема 10. Гендерний розвиток у контексті концепції людського розвитку

10.1. Гендерний розвиток як предмет дослідження та соціального управління.

Еволюція гендерних ролей і можливості людського розвитку. Динаміка ролей чоловіків і жінок в соціально-економічному і соціально-культурному контексті. Зміни в економічному і соціальному становищі жінок в ХХ столітті.

10.2. Гендерна нерівність у людському розвитку.

Відмінності в здоров'ї та тривалості життя чоловіків і жінок. Статеві вікові піраміди населення України. Середня очікувана тривалість життя чоловіків і жінок. Репродуктивне здоров'я населення і динаміка народжуваності в Україні. Соціальні причини низької народжуваності, хвороб та смертності.

10.3. Чоловіки і жінки на ринку праці: нерівність соціальних можливостей – різні економічні результати.

Гендерна справедливість щодо одержання освіти. Динаміка показників освіченості чоловіків і жінок. Охоплення хлопців і дівчат відповідного віку початковою, середньою і вищою освітою. Гендерні стереотипи у виборі професії і роду діяльності. Різні можливості чоловіків і жінок щодо підвищення кваліфікації та навчання на підприємствах.

Різниця у рівнях доходів чоловіків і жінок як результат різних соціальних можливостей. Соціальні причини відмінностей у рівнях доходів залежно від статі.

Економічна і соціальна залежність членів родини. Нерівномірний розподіл домашньої роботи в сім'ї. Проблеми зменшення і належної оцінки загального трудового навантаження громадян.

10.4. Соціальна політика рівних можливостей.

Вимірювання людського розвитку з урахуванням гендерних відмінностей. Методика розрахунку індексу людського розвитку з урахуванням гендерного фактору та показника розширення можливостей жінок (показника співвідношення можливостей за статтю). Динаміка значень цих показників в Україні.

3. Рекомендована література

1. Грішнова О. А. Людський розвиток / О. А. Грішнова: Навч. посіб. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.

2. Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики: (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. – 380 с.

3. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 356 с.

4. Населення України: демографічні складові людського розвитку / за ред. О. М. Гладуна. – Умань : Видавець «Сочінський», 2015. – 180 с.

5. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е. М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Ві-заві», 2012. – 412 с.

6. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. – 2 вид. – К. : Академія муніципального управління, 2011. – 392 с.

7. Стрижак О. О. Людський розвиток : конспект лекцій / О. О. Стрижак; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 123 с.

8. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под ред. В. П. Колесова и Т. Маккинли. – М. : Права человека, 2000. – 464 с.

9. Khalid Malik Human Development Report 2014 «Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience» / M. Khalid // New York : Communications Development Incorporated, 2014. – 28 p.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Диференційований залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Комплексна контрольна робота.

Поточний контроль.